

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Кафедра географії та природознавства

Проректор

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Шарин С.В.

25. IX. 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

О 30 Історична географія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

ОП «Географія»

спеціальність 106 «Географія»

10 «Природничі науки»

(галузь знань)

Факультет природничих наук

(назва факультету)

Івано-Франківськ – 2020 рік

Робоча програма Історична географія для студентів спеціальності 106 «Географія», за галуззю знань 10 «Природничі науки». „15” вересня 2020 р. – 15 с.

Розробники:

Сливка Р.Р., кандидат географічних наук, доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри географії та природознавства

Протокол від “15” вересня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри
географії та природознавства _____ (Атаманюк Я.Д.)
(підпис)

“15” вересня 2020 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету природничих наук.

Протокол від “23” вересня 2020 р. № 1

“23” вересня 2020 р.
Голова _____ (Атаманюк Я.Д.)
(підпис)

©Сливка Р.Р., 2020 рік
© ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені
Василя Стефаника, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва)	Дисципліни вільного вибору студента	
Модулів – 2	Спеціальність: <u>106 Географія</u> Освітня програма: <u>«Географія»</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання Проект-презентація на тему «Великих географічних відкриттів»		Семестр	
Загальна кількість годин – 180		Шостий	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 8	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції	
		24 год.	-
		Практичні, семінарські	
		36 год.	-
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		120 год.	
Індивідуальні завдання:			
Вид контролю: екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить: 1:2

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета викладання дисципліни є ознайомлення студентів із методологією історико-географічних досліджень, історією взаємин суспільства і природного середовища в екологічному аспекті, історією географічного пізнання світу, формуванням світової географічної думки.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Історична географія» є:

1. оволодіння теоретичними знаннями з дисципліни;
2. вивчення основних концепцій історичної географії;
3. вміння застосувати набуті теоретичні знання у практиці викладання географії у загальноосвітніх школах;
4. здобуття навичок самостійного дослідження методологічної літератури з історичної географії;
5. встановлення основних трендів історико-географічних досліджень;
6. розуміння студентами основних трендів розвитку людського суспільства у взаємодії з природним середовищем;
7. оволодіння знаннями про особливості регіонального розвитку України;
8. вміння застосовувати в процесі викладання географії у загальноосвітніх школах та інших середніх і вищих навчальних закладах аналітичні таблиці, діаграми, контурні карти, картограми, картосхеми, атласи, інформаційних продукти і ресурси мережі Інтернет, літературні джерела при висвітленні історико-географічної проблематики.

Компетентності:

К І. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні

проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.

- Пояснювати особливості організації географічного простору.
- Збирати, обробляти та аналізувати інформацію в області географічних наук.
- Визначати основні характеристики, процеси, історію і склад ландшафтної оболонки та її складових.
- Знати цілі сталого розвитку та можливості своєї професійної сфери для їх досягнення, в тому числі в Україні.
- Розуміння обумовленості якості, рівня і способу життя людських спільнот особливостями просторової організації політичної, економічної, культурної та інших соціосфер.

Результати навчання:

- Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у професійній діяльності з географії або у процесі навчання із застосуванням сучасних теорій та методів дослідження природних та суспільних об'єктів та процесів.
- Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- Здатність до проведення досліджень на відповідному рівні.
- Здатність застосовувати знання і розуміння основних характеристик, процесів, історії і складу природи і суспільства.
- Здатність до організації пошуку способів виконання практичних завдань за зразком або алгоритмом.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи історичної географії.

Тема 1. Об'єкт та предмет дослідження історичної географії та її місце в системі наук. Актуальність історико-географічних досліджень. Об'єкт

вивчення історичної географії. Визначення предмету досліджень історичної географії представниками історичної та географічної науки. Місце ІГ в системі наук. Структура історичної географії. Основні національні школи історичної географії.

Тема 2. Методи історико-географічних досліджень (частина 1) Група історико-фізико-географічних методів. Власне історичні методи. Топонімічні та ландшафтно-лексикологічні методи. Комплексний метод дослідження.

Тема 3. Методи історико-географічних досліджень (частина 2) Метод історико-географічних зрізів. Діахронічний метод в історико-географічних дослідженнях. Картографічний метод. Статистичний, кореляційний, регресійний, факторний, кластерний види аналізу, комп'ютерного моделювання.

Тема 4. Джерельна основа історичної географії України. Літературно-описові та політико-правові джерела. Статистичні джерела. Картографічні джерела.

Змістовий модуль 2. Історія взаємин людини і природи.

Тема 5. Екологічні наслідки діяльності первісної людини. Періодизація всесвітньої історії. Взаємодія природного середовища і первісних общин. Вплив кроманьйонської людини на екологічну систему Північної Америки. Соціо-екологічна діяльність аборигенів Австралії. Зміна природного середовища Африки під впливом людини. Неолітична революція та її екологічні наслідки.

Тема 6. Природне середовище як чинник розвитку перших землеробських цивілізацій. Особливості природокористування в епоху перших землеробських цивілізацій. Регіональна історична географія Античного світу. Закономірності розвитку ранніх людських цивілізацій в єдності з природою.

Тема 7. Людина і природа в Середньовіччі. Політична і військова діяльність середньовічної людини. Політична карта середньовічної Європи. Відтворення населення у Середньовіччі. Трудова діяльність. Історико-географічні передумови господарського розвитку Європи. Біосфера середньовічної Європи. Особливості соціо-екологічної діяльності середньовічних європейців. Малий Льодовиковий період.

Тема 8. Історична географія Нового часу. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів. Передумови Великих географічних відкриттів. Причини і наслідки воєн за колонії і торгівельне панування.

Тема 9. Історична географія Новітнього часу. Територіальні наслідки I та II світових війн. Перехід від кам'яновугільного до нафто-газового періоду в розвитку світової економіки. Прискорений розвиток економіки знань і його вплив на розміщення сфери послуг. Передумови до екологічної кризи на межі XX-XXI ст.

Змістовий модуль 3. Історична географія України

Тема 10. Географія перших українських державних утворень. Розселення та переміщення кочових і землеробських племен в I тис. до н. е. Грецька колонізація узбережжя Чорного і Азовського морів VII – V ст. до н. е. Характеристика розміщення слов'янських племен венедів (I – II ст.), склавинів (західних) та антів (східних) – (VI – VII ст.). Розселення східнослов'янських племен, їхні сусіди.

Тема 11. Формування державної території України в IX–XIV ст. Племінні союзи та об'єднання. Київська Русь в IX – XIII ст. Галицько-Волинське князівство.

Тема 12. Генеза історично-етнографічних регіонів. Природа регіональних утворень. Етнічна історія земель та регіонів. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу.

Тема 13. Лемківщина: історико-географічна характеристика. Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти. Трагедія депортації.

Тема 14. Бойківщина: історико-географічна характеристика. Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти.

Тема 15. Гуцульщина: історико-географічна характеристика. Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти. Районування.

Тема 16. Історико-географічне районування території України. Історико-методологічні аспекти адміністративно-територіального поділу. Етапи становлення адміністративно-територіального поділу України.

Тема 17. Історико-географічний регіон Галичина. Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти. Районування.

Тема 18. Історико-географічні регіони Закарпаття і Буковина. Межі і походження назви Буковина. Формування поселенської структури.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	П	Лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи історичної географії.						
Тема 1. Об'єкт та предмет дослідження історичної географії та її місце в системі наук.	10	2	2			6
Тема 2. Методи історико-географічних досліджень (частина 1).	10	2	2			6
Тема 3. Методи історико-географічних досліджень (частина 2).	10	2	2			6
Тема 4. Джерельна основа історичної географії України	8	-	2			6
Разом за змістовим модулем 1	38	6	8			24
Змістовий модуль 2. Історія взаємин людини і природи						
Тема 5. Екологічні наслідки діяльності первісної людини.	8	-	2			6
Тема 6. Природне середовище як чинник розвитку перших землеробських цивілізацій.	10	2	2			6
Тема 7. Людина і природа в Середньовіччі.	10	2	2			6
Тема 8. Історична географія Нового часу. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів.	10	2	2			6
Тема 9. Історична географія Новітнього часу.	8	-	2			6
Разом за змістовим модулем 2	46	6	10			30
Змістовий модуль 3. Історична географія України						
Тема 10. Географія перших українських державних утворень.	10	-	2			6

Тема 11. Формування державної території України в ІХ–ХІV ст.	10	2	2			6
Тема 12. Генеза історично-етнографічних регіонів.	14	2	2			6
Тема 13. Лемківщина: історико-географічна характеристика.	12	-	2			8
Тема 14. Бойківщина: історико-географічна характеристика.	14	2	2			8
Тема 15. Гуцульщина: історико-географічна характеристика.	14	2	2			8
Тема 16. Історико-географічне районування території України.	12	2	2			8
Тема 17. Історико-географічний регіон Галичина.	12	2	2			8
Тема 18. Історико-географічні регіони Закарпаття і Буковина.	10	-	2			8
Разом за змістовим модулем 3	96	12	18			66
Усього годин за 6 семестр	180	24	36			120

5. Зміст лекційного матеріалу

№ з/п	Назва теми лекції	Зміст лекції
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи історичної географії		
1.	Тема 1. Об'єкт та предмет дослідження історичної географії та її місце в системі наук.	Актуальність історико-географічних досліджень. Об'єкт вивчення історичної географії. Визначення предмету досліджень історичної географії представниками історичної та географічної науки. Місце ІГ в системі наук. Структура історичної географії. Основні національні школи історичної географії.
2.	Тема 2. Методи історико-географічних досліджень (частина 1)	Група історико-фізико-географічних методів. Власне історичні методи. Топонімічні та ландшафтно-лексикологічні методи. Комплексний метод дослідження.
3.	Тема 3. Методи історико-географічних досліджень (частина 2)	Метод історико-географічних зрізів. Діахронічний метод в історико-географічних дослідженнях. Картографічний метод. Статистичний, кореляційний, регресійний, факторний, кластерний види аналізу, комп'ютерного моделювання.
Змістовий модуль 2. Історія взаємин людини і природи		

4.	Тема 6. Природне середовище як чинник розвитку перших землеробських цивілізацій.	Особливості природокористування в епоху перших землеробських цивілізацій. Регіональна історична географія Античного світу. Закономірності розвитку ранніх людських цивілізацій в єдності з природою.
5.	Тема 7. Людина і природа в Середньовіччі.	Політична і військова діяльність середньовічної людини. Політична карта середньовічної Європи. Відтворення населення у Середньовіччі. Трудова діяльність. Історико-географічні передумови господарського розвитку Європи. Біосфера середньовічної Європи. Особливості соціо-екологічної діяльності середньовічних європейців. Малий Льодовиковий період.
6.	Тема 8. Історична географія Нового часу. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів.	Передумови Великих географічних відкриттів. Причини і наслідки воєн за колонії і торгівельне панування.
Змістовий модуль 3. Історична географія України		
7.	Тема 11. Формування державної території України в IX–XIV ст.	Племінні союзи та об'єднання. Київська Русь в IX – XIII ст. Галицько-Волинське князівство.
8.	Тема 12. Генеза історично-етнографічних регіонів.	Природа регіональних утворень. Етнічна історія земель та регіонів. Історико-етнографічні райони України та етнографічні групи українського народу.
9.	Тема 14. Бойківщина: історико-географічна характеристика.	Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти.
10.	Тема 15. Гуцульщина: історико-географічна характеристика.	Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти. Районування.
11.	Тема 16. Історико-географічне районування території України.	Історико-методологічні аспекти адміністративно-територіального поділу. Етапи становлення адміністративно-територіального поділу України.
12.	Тема 17. Історико-географічний регіон Галичина.	Походження назви. Розселення населення і межі. Спосіб життя населення. Культурні ландшафти. Районування.

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
-------	------------	-----------------

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи історичної географії		
1.	Об'єкт та предмет дослідження історичної географії та її місце в системі наук.	2
2.	Методи історико-географічних досліджень (частина 1)	2
3.	Методи історико-географічних досліджень (частина 2)	2
4.	Джерельна основа історичної географії України	2
Змістовий модуль 2. Історія взаємин людини і природи		
5.	Екологічні наслідки діяльності первісної людини	2
6.	Природне середовище як чинник розвитку перших землеробських цивілізацій	2
7.	Людина і природа в Середньовіччі	2
8.	Історична географія Нового часу. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів.	2
9.	Історична географія Новітнього часу	2
Змістовий модуль 3. Історична географія України		
10.	Географія перших українських державних утворень.	2
11.	Формування державної території України в IX–XIV ст.	2
12.	Генеza історично-етнографічних регіонів.	2
13.	Лемківщина: історико-географічна характеристика.	2
14.	Бойківщина: історико-географічна характеристика.	2
15.	Гуцульщина: історико-географічна характеристика.	2
16.	Історико-географічне районування території України.	2
17.	Історико-географічний регіон Галичина.	2
18.	Історико-географічні регіони Закарпаття і Буковина.	2

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи історичної географії		
1.	Об'єкт та предмет дослідження історичної географії та її місце в системі наук.	6
2.	Методи історико-географічних досліджень (частина 1)	6
3.	Методи історико-географічних досліджень (частина 2)	6
4.	Джерельна основа історичної географії України	6
Змістовий модуль 2. Історія взаємин людини і природи		
5.	Екологічні наслідки діяльності первісної людини	6
6.	Природне середовище як чинник розвитку перших землеробських цивілізацій	6
7.	Людина і природа в Середньовіччі	6
8.	Історична географія Нового часу. Передумови і наслідки Великих географічних відкриттів.	6
9.	Історична географія Новітнього часу	6
Змістовий модуль 3. Історична географія України		

10.	Географія перших українських державних утворень.	6
11.	Формування державної території України в ІХ–ХІV ст.	6
12.	Гене́за історично-етнографічних регіонів.	6
13.	Лемківщина: історико-географічна характеристика.	8
14.	Бойківщина: історико-географічна характеристика.	8
15.	Гуцульщина: історико-географічна характеристика.	8
16.	Історико-географічне районування території України.	8
17.	Історико-географічний регіон Галичина.	8
18.	Історико-географічні регіони Закарпаття і Буковина.	8
Завдання самостійної роботи містяться у посібнику : Сливка Р.Р. Історична географія: методичний посібник для студентів / Роман Радославович Сливка, Любов Василівна Сливка. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – 160 с.		

8. Індивідуальні завдання

Проект-презентація «Великі географічні відкриття» (на вибір студента)

9. Система поточного та підсумкового контролю результатів навчання

Екзамен (6 семестр)

Поточне тестування та контроль самостійної роботи			Екзамен	Сума
Тестове опитування за лекційним матеріалом та оцінки за практичні роботи	Контроль самостійної роботи	Контроль індивідуальної роботи	Контроль тестів	
40	5	5	50	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		
60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

10. Рекомендована література

Методичне забезпечення:

1. Сливка Р.Р. Історична географія: методичний посібник для студентів / Роман Радославович Сливка, Любов Василівна Сливка. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. – 160 с.

Основна:

1. Вульф Ерік Р. Європа і народи без історії / Ерік Р. Вульф/ Переклад з англійської Ігоря Пошивайла. – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2004. – 535 с.
2. Гошко Ю. Промисли й торгівля в Українських Карпатах XV-XIX ст. / Юрій Гошко. – Київ: Наукова думка, 1991. – 252 с.
3. Гумилев Л.Н. Етногенез и биосфера Земли. – С-П.: Айрис-Пресс, 2016. – 560 с.
4. Даймонд Дж. Зброя, мікроби і харч: Витоки нерівності між народами / Джерад Даймонд. – К.: Ніка-Центр, 2009. – 488 с.
5. Даймонд Дж. Колапс. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються / Джерад Даймонд ; Пер. з англ. В.Горбатька. – К.: Вид. група КМ-БУКС, 2019. – 688 с.
6. Дністрянський М. С. Вступ до історичної географії України: Цикл лекцій / Мирослав Степанович Дністрянський. – Львів, 2007. – 44 с.
7. Дністрянський М. С. Кордони України. Територіально-адміністративний устрій / Мирослав Степанович Дністрянський. – Львів: Світ, 1992. – 144 с.
8. Залізник Л. Походження українців: між наукою та ідеологією: Популярне видання / Леонід Залізник. – К.: Темпора, 2008. – 104 с.
9. Экономическая история мира / Под общ. редакцией М.В. Конотопова. – М.: Дашков и Ко, 2004.
10. Історико-географічні дослідження на Україні: Зб. наук. пр. – К.: Наукова думка, 1992. – 120 с.
11. Камерон Р. Краткая экономическая история мира от палеолита до наших дней / Рондо Камерон. – М.: РОССПЭН, 2001. – 543 с.
12. Круль В.П. Історична географія Західної України: Конспект лекцій / В.П. Круль. – Чернівці, 1999. – 46 с.
13. Круль В.П. Ретроспективна географія з основами етногеографії: підручник / В.П. Круль. – Чернівці, 2017. – 375 с.
14. Круль В.П. Теорія і методологія географічної науки (ретроспективний огляд до 70-80-х рр. ХХ століття): навч. посібник / В.П. Круль. – Чернівці, 2018. – 344 с.
15. Кубійович В. Етнічні групи південно-західної України. – Весбаден, 1983.
16. Ле Ларуа Ладюрі Е. Коротка історія клімату: від середньовіччя до наших днів. Бесіди з Анушкою Васак. – К.: Ніка-Центр, 2009. – 144 с.
17. Лозинський Р.М. Урбанізація Галичини у часі і просторі / Роман Мар'янович Лозинський // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2005. – №36.
18. Проблеми історичної географії України: Зб. наук. пр. /АН УРСР. Ін-т історії України. – К.: Наукова думка, 1991. – 152 с.

- 19.Процюк Р. Назви населених пунктів / Роман Процюк. – б.м.і р.в. – 140 с.
- 20.Прусаков Д.Б. Социально-экологический кризис в древнем Египте и упадок Нового царства / Д.Б.Прусаков // Восток. – 1996. – № 1. – С.14-29.
- 21.Рудницький С. Про становище історичної географії в системі сучасного землезнання. – Лейпциг, 1925.
- 22.Салларес Р. Экология древнего мира: проблемы и подходы / Р.Салларес/ Перевод Ю.Н. Литвиненко // Вестник древней истории. – 1995. – №3. – С.80-103.
- 23.Сливка Р.Р. Історична географія: методичний посібник для студентів / Роман Радославович Сливка, Любов Василівна Сливка. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2011. – 160 с.
- 24.Сосса Р. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. – К., 2000.
- 25.Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник / Олександр Григорович Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

Додаткова

- 26.Дейвіс Н. Європа: Історія / Норман Дейвіс. – К.: Основи, 2001. – 1502 с.
- 27.Кислий О. Є. Демографічний вимір історії. – К.: Арістей, 2005. – 328 с.
- 28.Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет. – М.: Экономистъ, 2003. – 604 с.
- 29.Перцик Е.Н. Города мира: география мировой урбанизации: Учебное пособие для геогр. специальностей вузов / Евгений Наумович Перцик. – М.: «Международные отношения», 1999. – 380 с.
- 30.Сміл В. Енергія та історія цивілізації / Вацлав Сміл ; пер. з англ. К.Диси. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. – 400 с.
- 31.Федели П. Человек и природная среда в Римском мире/ П.Федели / Перевод Е.В.Ляпустиной // Вестник древней истории. – 1995. – №3. – С.103-109.
- 32.Фейген Б. Велике потепління: Зміна клімату та піднесення й гибель цивілізацій / Браян Фейген. – Київ: Ніка-Центр, 2013. – 272 с.
- 33.Харарі Ювал Ной Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Я.Лебеденка. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2020. – 540 с.
- 34.Хотон Брайан Великие тайны и загадки истории / Брайан Хотон / Пер. с англ. Е.Шишкиной. – Харьков-Белгород, 2009. – 416 с.
- 35.Худаш М. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів / М.Худаш. – Львів, 2004. – 534 с.
- 36.Шарловський А. Станиславів і Станиславівський повіт з поглядів історичного та історико-географічного / А.Шарловський. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 175 с.
- 37.Шуйський Ю.Д. Зарождение и развитие географической науки в античном мире: учебное пособие / Ю.Д.Шуйський /Одесский национальный ун-т им. И.И.Мечникова. – Одесса: Феникс, 2004. – 91 с. – илл.

38. Duffy P.G. Historical Geography, Rural / P.G. Duffy // International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes (Vol. 4., pp. 136-145). Amsterdam: Elsevier.
39. Golan A. Historical Geography, Urban / A. Golan // International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes (Vol. 4., pp. 145-151). Amsterdam: Elsevier.
40. Winder G.M. Historical Geography / G.M. Winder // International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes (Vol. 4., pp. 151-157). Amsterdam: Elsevier.
41. Powell J.M. Historical Geography / Evolution of / J.M. Powell // International Encyclopedia of Human Geography in 12 volumes (Vol. 4., pp. 158-162). Amsterdam: Elsevier.